

// Бізнесінформ. – 2014. – №7. – С. 123-129

17. Дикань В.Л. Економічна безпека підприємства [Текст]: навч. посібник. / В.Л. Дикань, І.В. Воловельська, О.В. Маковоз. – Харків: УкрДАЗТ, 2011. -266 с.

18. Костюк Ж.С. функціональні складові економічної безпеки підприємств залізничного транспорту / Ж.С.Костюк // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. - № 42. – 308-311

19. Межох З.П. Проблемы управления экономической безопасности железнодорожного транспорта (теория, методология, пути решения): автореф. дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.05 / Межох З.П.; Моск.гос.унив.путей сообщений. - М., 2007. - 348 с.

20. Плетникова І. Л. Визначення рівня і забезпечення економічної безпеки залізниць: автореф. дис. канд. екон.наук: 08.07.04 / І. Л. Плетникова ; Харківська державна академія залізничного транспорту. – Харків., 2001. – 15 с. -18

21. Чеботарьев В.В. Проблемы экономической безопасности на железнодорожном транспорте [Электронный ресурс]./ В.В. Чеботарев - Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/problemy-ekonomicheskoy-bezopasnosti-na-zheleznodorozhnom-transporte>

22. Шелухін М.Л. Загрози економічної безпеки економічної безпеки в транспортній сфері: визначення та класифікація / М.Л. Шелухін // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. - №12. – С.1-6 – 12

23. Закон України «Про основи національної безпеки України» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15-Назва з екрана>

24. Офіційний сайт державного комітету статистики [Електронний ресурс]. - Режим доступу: ukrstat.gov.ua. – Назва з екрана

*Рецензент д.е.н., професор УкрДАЗТ Кірдіна О.Г.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Зубенко В.О.*

УДК 336.1.07. (477)

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

*Пономаренко О.О., к.е.н., доцент,
Шифріна Н.І., к.е.н., викладач (ХНЕУ)*

У статті досліджено та визначено основні нестабільні явища в сфері фінансового регулювання економіки України, проаналізовано переваги й недоліки існуючих напрямів фінансової політики. Обґрунтовано теоретичні аспекти взаємозв'язку фінансового регулювання держави із сучасним глобальним середовищем з точки зору взаємоузгодженої співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. Розроблено пріоритетні напрями удосконалення політики фінансового регулювання дестабілізуючих економічних процесів України.

Ключові слова: фінансове регулювання, ринкове середовище, соціально-економічний потенціал, суспільство.

ПРОБЛЕМЫ ФИНАНСОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ НЕСТАБИЛЬНОЙ РЫНОЧНОЙ СРЕДЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

*Пономаренко А.А., к.э.н., доцент,
Шифрина Н. И. к.э.н., преподаватель (ХНЭУ)*

В статье исследованы и определены основные нестабильные явления в сфере финансового регулирования экономики Украины, проанализированы преимущества и недостатки существующих направлений финансовой политики. Обоснованы теоретические аспекты взаимосвязи финансового регулирования государства с современной глобальной средой с точки зрения взаимосогласованного сотрудничества с международными финансовыми организациями. Разработаны приоритетные направления совершенствования политики финансового регулирования дестабилизирующих экономических процессов Украины.

Ключевые слова: финансовое регулирование, рыночная среда, социально-экономический потенциал, общество.

PROBLEMS OF THE FINANCIAL REGULATION OF THE ECONOMY OF UKRAINE IN A VOLATILE MARKET ENVIRONMENT AND WAYS TO SOLVE THEM

*Ponomarenko A.A., Ph.D., assistant professor,
Shifrina N. I., Ph.D., lecturer (KhNUE)*

In the article the role of the financial regulation of the economy in a volatile market environment as the basis for the formation and development of socio-economic potential of society. Systematized the basic mechanisms of emergence and spread of negative effects of destabilizing the financial market of Ukraine, analyzed the advantages and disadvantages of the existing areas of financial policy regarding the structure and function of the state budget. To determine the theoretical aspects of the relationship with the state of financial regulation in today's global environment in terms of mutually effective cooperation with international financial organizations. Priorities designed to improve financial regulation policy of destabilizing economic processes in Ukraine as a basis for further formation and development of the state of the modern post-industrial levels: National Bank of Ukraine application mechanisms "state of emergency lending", initiating the process of restructuring the external debt, the introduction of flexible and comprehensive fiscal policy, the optimization of the state budget on the basis the needs of the population and increase innovation and investment climate of domestic enterprises.

Keywords: *financial regulation, the market environment, socio-economic potential, society.*

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. В умовах нестабільної ринкової економіки актуальними є питання, пов'язані з фінансовим регулюванням і управлінням, формуванням бюджету, який би в повній мірі відображав потреби усіх сфер життя населення країни, мав гнучку структуру протидії великої кількості макроекономічних дестабілізаційних процесів. Сьогодні досить активно і стрибкоподібно відбувається активізація негативних економічних процесів, швидкість яких постійно посилюється. Світова економіка вступає на новий шлях, вибираючи вектор свого подальшого розвитку серед багатьох складних, суперечливих змін. З одного боку, всебічно поширюється сфера дії ринкової системи господарства: до неї, зокрема, приєднується могутній економічний сектор країн колишнього радянського союзу, що розвивалися раніше в умовах адміністративно-командної економіки. З другого боку, сама ринкова система має нові риси, пов'язані з появою ознак нового, постіндустріального суспільства, для якого важливим є людський капітал, нарощення інтелектуального потенціалу суспільства, перевага інформаційних технологій, глобалізація господарських зв'язків. Увесь цей комплекс різноманітних змін впливає на розвиток фінансової системи як найдинамічнішої та найскладнішої складової ринкової економіки.

Подальше формування стратегії і тактики розвитку фінансів держави має відбуватися в площині, яка головні пріоритети вбачала б в трансформації місця і значення державного бюджету в країні таким чином, щоб відбувалась комплексна збалансованість доходів і видатків бюджету, податкової системи, формувалась оптимальна і розгалужена бюджетна система на всіх

рівнях держави, створювались гідні умови для ринків банківських і страхових послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання фінансового регулювання в умовах економічної нестабільності ринкової економіки є актуальними і необхідними, що знаходить відображення в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків. Зокрема, Л. В. Лисяк розглянуто соціальні пріоритети бюджетної політики України [1]; О. Ю. Сова зосереджуються на технічній стороні проблем дефіцитності державного бюджету та висвітленні шляхів їх розв'язання [2]; І. Я. Чугуновим розглянуто різноманітні підходи застосування бюджетної стратегії в трансформаційній економіці [3]. На особливу увагу заслуговують комплексні висновки стосовно регулювання фінансової системи в кризових умовах розроблені Є. А. Бобровим [4], Г. Багратян та І. Кравченко [5] та ін.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Стан справ у галузі фінансового регулювання нестабільних економічних процесів, темпи та глибина їх перетворень не можуть бути визнаними як задовільні. Завданнями залишаються формування гнучкої структури фінансового забезпечення, здатного в повній мірі протидії дестабілізуючим факторам і процесам нестабільного зовнішнього середовища, забезпечення відповідності економіки України інтелектуальному простору сучасного постіндустріального рівня.

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження та визначення основних нестабільних явищ в сфері фінансового регулювання економіки та формування заходів щодо їх подолання на основі аналізу методологічних, теоретичних та практичних аспектів даної тематики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед основних механізмів

виникнення і поширення негативних дестабілізуючих явищ на фінансовому ринку України є:

погіршення фінансового стану підприємств-експортерів обертається для економіки загостренням ситуації на валютному ринку, скороченням дохідної частини бюджету, виникненням труднощів з обслуговуванням зовнішнього боргу і внутрішніх банківських кредитів підприємствами банківського сектору;

зниження курсу національної валюти за наявності значних валютних дисбалансів у банківському секторі (близько 1/2 виданих банками кредитів номіновані в іноземній валюті або прив'язані до неї);

послаблення цінової кон'юнктури на світових товарних ринках, зменшення доступності зовнішнього фінансування, вихід іноземних інвесторів з фінансового ринку України, а також зниження довіри до банківської системи стають чинниками знецінення національної валюти;

зменшення надходження нових позик в умовах високого рівня зовнішнього боргового навантаження, а також масове вилучення короткострокових фінансових вкладень нерезидентами, що загострює проблеми ліквідності для вітчизняних позичальників і породжують суттєвий тиск на офіційні валютні курси [4].

Проблеми фінансового регулювання пов'язують з питанням економічного багатства, постійних джерел фінансових ресурсів. Парадоксальним є те, що профіцитні тенденції розвитку не позбавляють країни проблем, а навпаки, породжують такі, як: дешеві джерела ресурсів, які призводять до їх малоефективного використання, велика кількість дешевої робочої сили породжує її міграцію. В наслідок цього, в сучасних умовах багато країн регулює профіцит в бік його зменшення. Цей результат досягається завдяки скороченню отримання доходів від продажу державної або муніципальної власності, від реалізації державних запасів та резервів, перегляд напрямків бюджетних коштів на додаткові погашення боргових зобов'язань та інше [7].

За умов ринкової економіки в Україні найкращим шляхом було збалансування державного бюджету, що надасть змогу зробити його більш соціально-направленим та зняти з країни зовнішню заборгованість.

Не будемо заперечувати, що збалансований бюджет передбачає проведення більш жорстокої бюджетної політики і фінансування лише вкрай необхідних напрямків діяльності держави, що не можуть бути профінансовані за рахунок інших, крім бюджету джерел. Йдеться про те, що економіка нашої держави має фінансуватися не за рахунок бюджету, як це було за роки планової економіки, а за рахунок дії економічних законів, тобто фінансування економіки має відбуватися на основі

розвитку реального сектора. Таким чином, збалансований бюджет має сприяти спрямуванню банківського капіталу переважно на фінансування реального сектора економіки, що призведе до пришвидшення темпів економічного зростання [6].

Ще одним основним напрямом боргової політики держави має бути досягнення економії коштів державного бюджету за рахунок погашення та обслуговування державного боргу та поліпшення його структури шляхом проведення операцій довгострокового викупу боргових зобов'язань.

Більш складна ситуація – дефіцит ресурсів і, відповідно бюджету. Формувати дефіцит в бюджеті за будь-яких обставин – зручна політична позиція. Вона нагадує ситуацію організації підприємства, яке працює без прибутку, не має податкових зобов'язань, утримує працюючих на мінімальному фонді оплати праці, в нього є оправдання відносно низьких соціальних гарантій працівникам. Неофіційний прибуток виступає своєю платою за проведення подібного адміністрування. Тому причини дефіциту ресурсів і бюджету треба враховувати в суб'єктивній політиці фінансового управління і регулювання.

Теоретично можна виділити такі основні чотири напрями подолання дефіциту державного бюджету:

1. Перший напрям – збільшення дохідної частини бюджету. Проведення оптимальної податкової політики, яка базується на принципі фіскальної достатності, тобто формування дохідної частини бюджету на рівні, достатньому для здійснення державних функцій, а також на принципах обов'язковості й рівномірної навантаженості при сплаті податків, недопущення стив дискримінації окремих платників [2], та стимулює виробників до розвитку виробництва і збільшення його обсягів, що стане передумовою збільшення валового внутрішнього продукту як основного джерела поповнення бюджетних ресурсів;

2. Другий напрям – скорочення витрат бюджету. Витрати, пов'язані з проведенням інноваційної політики та подальшим розвитком виробництва, повинні бути покладені на підприємства, які для цього можуть використовувати частину амортизаційних відрахувань та прибутку;

3. Третій напрям – покриття дефіциту бюджету. Здійснення внутрішніх і зовнішніх позик, тобто пошук джерел фінансування;

4. Четвертий напрям – проведення грошової і кредитної емісії.

Крім цього, варто враховувати, що у світовій практиці для зниження бюджетного дефіциту широко використовується така форма, як залучення в країну іноземного капіталу. З його допомогою вирішуються відразу декілька проблем: скорочуються бюджетні витрати, призначені на

фінансування капітальних вкладень (зменшується розрив між прибутками і витратами), розширюється база виробництва товарів і послуг, з'являється новий платник податків (отже, збільшуються дохідні надходження до бюджету), поліпшується стан платіжного балансу.

В сучасних умовах залишається складною для України і проблема фінансового регулювання малого підприємництва, підтримка його фінансової стійкості, бо мале підприємство являє собою основну ланку зростання економіки, в багатьох випадках воно є каталізатором НТП в країні. Ціль фінансового регулювання малого підприємництва в країні має складатись з двох основних моментів:

по-перше, це підтримка життєздатності малого бізнесу;

по-друге, створення реального антимонопольного сектору в економіці, як протидію економічно неоправданим олігархічним інтересам [7].

На сьогоднішній день фінансове регулювання малого підприємництва носить лише фіскальний характер і включає: адміністративну дозвільну систему, достатньо дорожу по вартості і досить тернисту для виконання, податкову систему та систему штрафних санкцій. Фактично крім фінансової відповідальності, у малого підприємства фінансових прав і можливостей дуже мало.

Реальним виходом із ситуації, що склалася, може бути лише комплексна державна підтримка спрямована на наступні заходи:

створення дієвих механізмів захисту прав і свобод підприємців;

підтримання соціально-економічної стабільності у суспільстві;

забезпечення законодавчої гарантії незмінності та довгостроковості політики щодо розвитку малого підприємництва;

стимулювання ділової активності шляхом впровадження системи економічних методів регулювання (податкового, митного, цінового, ресурсного та ін.);

реформування регуляторних процесів у розвитку підприємництва;

розробка відповідної законодавчої та нормативної бази;

здійснення системи заходів щодо поліпшення фінансово-господарського стану малих підприємств;

сприяння залученню і раціональному використанню іноземних інвестицій, кредитів;

забезпечення широкого використання поряд з традиційними формами і методами фінансування альтернативних джерел (лізинг, франчайзинг, іпотека, ф'ючерси, опціони тощо) [6].

З метою підвищення зовнішнього фінансування Президія Торгово-промислової палати ще у 1994 році в Україні затвердила рішення про створення недержавного реєстру вітчизняних

підприємств, фінансове становище яких повинно свідчити про їхню надійність та інвестиційну привабливість [8, с. 284]. Це безумовно є певним досягненням, але світова спільнота в цьому напрямку віддає пріоритет організаціям, що мають глобальний міжнародний досвід. Міжнародна практика інвестування, покликана задовольняти потреби економіки та суспільства, формується під впливом спеціалізованих організацій, які розраховують та публікують відомості фінансового характеру. Серед них варто відзначити:

«Dun & Bradstreet», глобальна база даних якої містить систематизовану інформацію з більш ніж ста п'ятнадцяти мільйонів суб'єктів господарювання у більшості країн світу;

агентство Moody's, Robert Morris Associates;

Податкове бюро Міністерства торгівлі США (Tax Bureau of the Ministry of Commerce);

комісію по цінним паперам і біржам США (United States Securities and Exchange Commission);

Міністерство торгівлі та промисловості Японії [9; 10].

Міжнародна корпорація Dun & Bradstreet, Група «Інтерфакс» і агентство Moody's (представлене двома компаніями: MEE – Moody's Eastern Europe, що спеціалізується на кредитному аналізі по глобальній шкалі, і MIRA – Moody's Interfax Rating Agency при участі акціонера Interfax Information Services Group, яка розробляє й присвоює кредитні рейтинги по національним шкалам), крім роботи на світовому рівні вже мають досвід успішної діяльності на риках Росії та пострадянських країн.

Відображення фінансового положення підприємств України у реєстрі зазначених вище корпорацій в змозі забезпечити їм більш легкий і вільний доступ до глобальних ринків капіталу, а також знизити вартість залучення коштів і підвищити ліквідність боргових зобов'язань [10].

Підвищення соціальної спрямованості бюджетів – характерна тенденція останніх років більшості західних країн. Уряди зарубіжних країн давно зрозуміли, що соціальний консенсус – баланс інтересів різних верств суспільства щодо розподілу суспільного продукту, встановлення розмірів мінімальної заробітної плати, соціальних виплат – підвищує соціальну стійкість, сприяє зростанню інвестицій, прискоренню економічного зростання. Соціальна спрямованість останнім часом характерна і для бюджету України. Саме тому значна увага приділяється фінансуванню таких напрямів, як соціальний захист і соціальне забезпечення [1].

Однак саме видатки на соціальний захист населення і фінансування соціальної сфери, які сьогодні досягли практично половини всіх видатків зведеного бюджету, є основним чинником, що викликає дефіцит бюджету.

Сформувалось свого роду замкнене коло: низький рівень доходів громадян вимагає

відповідних державних витрат, які спричиняють дефіцит бюджету. Водночас в світовій практиці використовуються більш прогресивні форми фінансового забезпечення соціальних програм. Тому основними напрямками удосконалення державних фінансів в соціальній сфері мають бути:

удосконалення системи пенсійного забезпечення і медичного страхування;

розвиток соціальної сфери, насамперед освіти, як у кількісному, так і в якісному плані для одержання можливості освоювати останні технологічні надбання та продукувати свої;

удосконалення міжбюджетних відносин з метою вирішення проблеми достатності фінансових ресурсів для виконання соціальних програм;

термінове впровадження програмно-цільового планування соціальних заходів з метою забезпечення стійкості бюджетної системи на певному інтервалі часу [3].

Розвиток економіки України в період нестабільної економічної ситуації значною мірою залежить від ефективного фінансового регулювання. Таким чином, для зменшення гостроти фінансової дестабілізації та її безпосереднього впливу на економіку України в період нестабільного ринкового середовища пріоритетними напрямками фінансового регулювання є наступні:

застосування Національним банком України механізмів «кредитування надзвичайного стану» та виконання ролі кредитора останньої інстанції, що надасть змогу компенсувати вплив внутрішніх депозитів і припинення зовнішнього фінансування;

ініціювання урядом країни підтримки за підтримкою основних міжнародних кредиторів процесу реструктуризації зовнішніх боргів корпоративних позичальників шляхом їх пролонгації на 3-4 роки за ставками, під які були надано первинні позики, що відверне загрозу масових дефолтів підприємств і банків України і сприятиме стабілізації платіжного балансу країни.

впровадження гнучкої і комплексної бюджетної політики: збалансованої між державними доходами і видатками, що суттєво сприятиме ефективній організації не тільки державного сектору, а й усєї національної економіки;

оптимізація державного бюджету, формування його саме на таких засадах, які б повністю відповідали потребам населення та підвищенню інноваційно-інвестиційного клімату вітчизняних підприємств, що дасть змогу досягти більшої політичної стабільності, гармонізувати стосунки між державою і підприємництвом, забезпечити гнучкість та динамізм економічного зростання.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку.

Завдання у сфері фінансового регулювання економіки України в умовах нестабільного ринкового середовища та шляхи їх вирішення – один із важливіших напрямів вітчизняної економіки. В умовах постіндустріального, інформаційного етапу розвитку світової цивілізації саме адекватна й гнучка система фінансового регулювання економічних відносин, що знаходиться у постійному взаємозв'язку з основними продуктивними силами країни, визначає конкурентоспроможність і життєздатність держави. Від можливості забезпечити пріоритетність зазначених у даній статті змін в сфері фінансового регулювання економіки України залежить формування і розвиток соціально-економічного потенціалу сучасного й майбутнього суспільства. Напрямом подальших досліджень є розробка ефективного методичного забезпечення фінансового регулювання економіки України в умовах нестабільного ринкового середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лисяк Л. В. Реалізація соціальних пріоритетів бюджетної політики в Україні / Л. В. Лисяк // Держава та регіони. Сер. : Ек-ка та підприємництво, 2006. – № 6. – С. 182–186.
2. Сова О. Ю. Проблема дефіцитності державного бюджету і шляхи її розв'язання / О.Ю.Сова // Фінанси України, 2004. – №5. – С. 83–87.
3. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія в трансформаційній економіці / І. Я. Чугунов // Наукові праці НДФІ, 2004. – С. 225–231.
4. Бобров Є.А. Аналіз причин виникнення світової фінансової кризи та її вплив на економіку України / Є. А. Бобров // Фінанси України, 2008. – № 12. – С. 33–44.
5. Багратян Г. Криза та регулювання фінансової системи: уроки і перспективи / Г. Багратян, І. Кравченко // Вісник НБУ, 2009. – С. 19–23.
6. Проблеми розвитку фінансової системи України. – К. : НДФІ, 2002. – 364 с.
7. Розвиток фінансової системи України в умовах ринкових трансформацій. – Вінниця : Книга-Вега, 2006. – 378 с.
8. Цал-Цалко Ю. С. Статистичний аналіз фінансової звітності: теорія практика та інтерпретація. – Монографія. – Житомир : Житомирський державний технологічний університет, 2004. – 506 с.
9. Интерфакс – D&B [Електронний ресурс] / О компанії Dun & Bradstreet. – Режим доступу : <http://www.dnb.ru/>
10. Moodys Eastern Europe.com [Електронний ресурс] / Об агенстве Moody's – Режим доступу до ресурсу : <http://www.moodys.ru/>

*Рецензент д.е.н., професор ХНЕУ Українська Л.О.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Слагію Ю.В.*